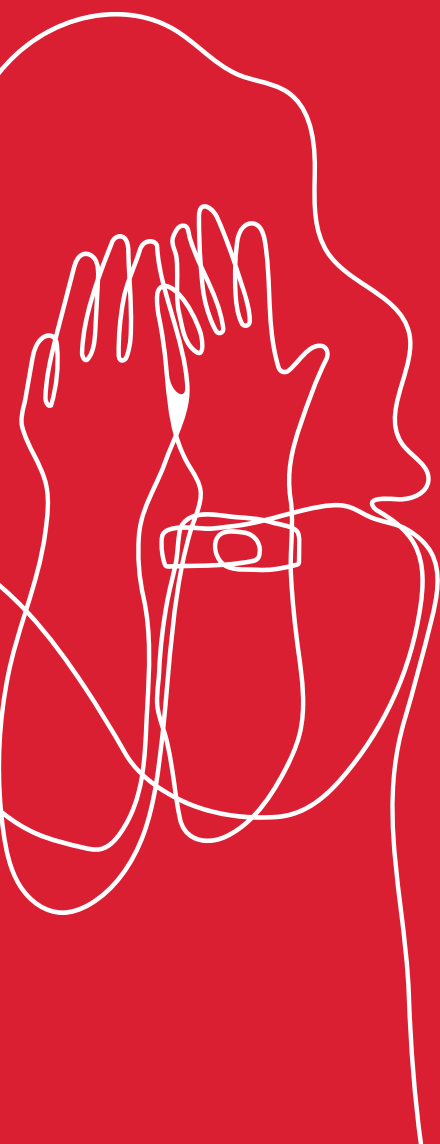

“IK VOELDE ME ALLEEN EN DACHT DAT IK NIET GOED GENOEG WAS”

Een onderzoek over opgroeien in sociaal isolement

INHOUD

IN HET KORT	3
INLEIDING	4
AANPAK	6
Wie deden er mee aan dit onderzoek?	6
Analyse	7
UITKOMSTEN	8
Hoe ziet het leven van een kind in sociaal isolement eruit?	8
Het gezin staat er alleen voor	8
Kinderen hebben weinig vrienden	9
Wisselen van school	9
Kinderen worden buitengesloten en gepest	10
Het effect van een uithuisplaatsing	11
Hoe voelt een sociaal isolement?	12
Je alleen voelen	12
Je anders voelen	13
Gevolgen	13
De rol van de hulpverlener	14
Waarom lukt het niet?	15
Hoe kan het wél?	15
Aanbevelingen van ouders en jongeren	16
CONCLUSIE	17
OVER HET VERGETEN KIND	18
COLOFON	18

IN HET KORT

In Nederland groeien zo'n 80.000 kinderen op in sociaal arme gezinnen waar complexe problemen spelen. Hun ouders hebben bijvoorbeeld psychische problemen, of hebben te maken met armoede. In sommige gezinnen komt geweld voor. Deze kinderen raken verstrikt in een kluwen van problemen waar ze maar lastig weer uitkomen.

“Waar ik vroeger ‘gewoon’ mijn moeder belde als ik niet wist hoe ik bloemkool moest koken, bellen ‘oud-jongeren’ naar mij. Natuurlijk geef ik met alle liefde antwoord, maar het doet me ook pijn...”

Jeugdzorgwerker

Het Vergeten Kind deed onderzoek en sprak 154 hulpverleners, 38 jongeren en 35 ouders. Dit zijn onze belangrijkste bevindingen:

- **50%** van de kinderen wordt gepest. Bijvoorbeeld omdat ze een stoornis hebben, goedkope kleding dragen of omdat een van hun ouders is overleden.
- **72%** van de kinderen voelt zich alleen.
- Bij **94%** van de ouders komen nooit, of sporadisch vriendjes van de kinderen mee naar huis.
- **77%** van de kinderen heeft moeten wisselen van school. Gemiddeld wisselden ze drie keer. Door een verhuizing (bijvoorbeeld doordat ouders gaan scheiden), een uithuisplaatsing, pesten, of omdat ze naar speciaal onderwijs moeten.
- **91%** van de ouders heeft (te) weinig mensen om zich heen die ze om hulp kunnen vragen. Kinderen krijgen van huis uit een klein netwerk mee.

“Als ik andere kinderen zie, dan zie ik wel eens hoe gelukkig ze zijn.”

Meisje van 16, woont in (netwerk)pleeggezin

Deze kinderen voelen dat andere mensen hen anders aankijken door de problemen thuis. Ze worden vaak buitengesloten, door andere kinderen, maar ook door volwassenen.

Hoe gaan hulpverleners om met een kind in isolement? Zij vinden het netwerk van een kind enorm belangrijk en willen kinderen helpen om uit hun isolement te komen. Maar: 62% van de hulpverleners vindt dat dat veel te weinig lukt of alleen in sommige gevallen.

Opgroeien in een sociaal isolement, heeft een grote impact op een kind. Vaak hebben deze kinderen minder zelfvertrouwen en meer last van depressie en angst. Ze doen vaker aan zelfbeschadiging en hebben meer suïcidale neigingen. Zelfs hun hersenontwikkeling kan door een isolement beïnvloed worden. Jongeren die zonder steun van hun netwerk de jeugdzorg verlaten, hebben vaker geen baan, geen stabiele huisvesting en geen opleiding. Ze hebben meer problemen met criminaliteit, geweld in relaties en drugs- en alcoholgebruik.

“Ik spreek nu af en toe wat oud-klasgenoten. Heel veel van die ouders begrepen mijn moeder niet en daarom mochten ze niet met mij spelen.”

Meisje van 19, woont thuis bij ouder(s)

INLEIDING

Duizenden kinderen in Nederland groeien op in gezinnen met meervoudige, complexe problematiek. Gezinnen met zorgen, zoals schulden, verslaving, ruzie in de familie en psychische problemen, zowel bij ouders als bij kinderen. Hun ouders hebben veel stress en in sommige gevallen is er thuis sprake van geweld. Kinderen krijgen (onbedoeld) veel van deze problemen en zorgen mee. Dat brengt hun ontwikkeling in gevaar.

Een breed gedeelde overtuiging in de wetenschap is dat sociale steun een belangrijke factor is om deze kinderen te helpen.³ Een netwerk van familie, vrienden, op school of in de buurt, geeft kinderen veerkracht. Een buffer die ze nodig hebben om met tegenslagen om te gaan.⁴ Als ze steun krijgen, kunnen ze hun verhaal kwijt, om hulp vragen of gewoon even afleiding zoeken.

Helaas werkt het vaak niet zo: kinderen die het moeilijk hebben thuis, krijgen juist minder steun van mensen om hen heen.⁵ Veel gezinnen die kampen met problemen, zitten in een sociaal isolement. Dit onderzoek gaat over de kinderen uit deze gezinnen: kinderen die thuis veel problemen hebben én geïsoleerd opgroeien.

WAT DOET SOCIAAL ISOLEMENT MET EEN KIND?

Een sociaal isolement is voor een kind een groot gebrek. Zonder steun en positieve voorbeelden van

Om hoeveel kinderen gaat het?

Dit onderzoek gaat over kinderen uit sociaal arme gezinnen, waar thuis problemen spelen. In Nederland groeien minstens 80.000 kinderen op in die situatie.

Die schatting maken we op basis van eerder onderzoek. Dat onderzoek toonde aan dat 10% van de ouders van kinderen met jeugdzorg 'zeer sociaal eenzaam' is. Zij hebben te weinig mensen om hen heen waarop ze terug kunnen vallen. Ouders die niet alleen gebruikmaken van jeugdzorg, maar ook van hulp uit de WMO en/of uit de Participatiewet zitten nog vaker in sociaal isolement. Van hen is ongeveer 19% zeer sociaal eenzaam.¹ In totaal gaat dit over 40.180 gezinnen. Samen hebben zij 79.235 kinderen.²

anderen kunnen kinderen zich minder goed ontwikkelen. Daar kunnen ze hun hele leven last van blijven houden. Uit eerder onderzoek weten we dat een isolement deze gevolgen kan hebben:

- **Kinderen zijn vaker angstig, somber en onzeker.**⁶ Ze hebben het gevoel dat niemand hen ziet, of dat ze er niet toe doen.

¹ 'Leefsituatie van ouders met kinderen in de jeugdzorg' (SCP, 2020).

² Uit onderzoek blijkt dat gezinnen die jeugdzorg gebruiken gemiddeld 1,97 kinderen hebben. Zie: 'De sociale omgeving van jeugdzorg-jongeren' (CBS, 2017).

³ 'Enhancing Resilience in Children: A Proactive Approach' van M.K. Alford en J.J. Grados (2005).

⁴ 'Supportive Relationships and Active Skill-Building Strengthen the Foundations of Resilience' Working paper no. 13. Center on the Developing Child at Harvard University (2015).

⁵ Bijvoorbeeld 'Caring Adults: Important for Positive Child Well-Being' van D. Murphey, T. Bandy, H. Schmitz en K. Moore (2013).

⁶ 'Social isolation, psychological health, and protective factors in adolescence' van Hall-Lande, Eisenberg, Christenson en Neumark-Sztainer (2007).

- **Kinderen hebben meer gedragsproblemen**, zijn bijvoorbeeld vaker agressief.⁷
- **Kinderen in isolement doen vaker aan automutilatie, of hebben suïcidale neigingen.**⁷
- **Kinderen zijn fysiek minder gezond, ook op latere leeftijd.**⁸
- **Kinderen in isolement hebben waarschijnlijk een andere hersenontwikkeling.** De adolescentie is een periode waarin de hersenen zich nog sterk aan het ontwikkelen zijn. Als jongeren in die tijd een groot tekort hebben aan sociaal contact, kan dat hun brein beïnvloeden. Een isolement geeft het brein stress. Tegelijkertijd zijn er te weinig sociale prikkels. De precieze effecten daarvan zijn nog niet duidelijk, mogelijk geeft het later in het leven cognitieve problemen.⁹
- **Voor jongeren die 18 worden en de jeugdzorg verlaten, is sociale steun van anderen een van de grote factoren die hun toekomst bepalen.** Jongeren zonder netwerk hebben vaker geen baan, geen stabiele huisvesting en geen opleiding. Ze hebben meer problemen met drugs- en alcoholgebruik en krijgen vaker te maken met criminaliteit en geweld in relaties.¹⁰

Ook blijkt uit onderzoek dat sociaal isolement een risicofactor is voor huiselijk geweld. Kindermishandeling en verwaarlozing komen zeker niet in elk geïsoleerd gezin voor, maar relatief wel vaak.¹¹ Deze gezinnen hebben weinig mensen om zich heen die ze om hulp kunnen vragen, waardoor de situatie thuis lang kan blijven bestaan of zelfs verergert.

Zo wordt een isolement een vicieuze cirkel. Door wat er thuis allemaal gebeurt, zien kinderen er misschien anders uit, of reageren ze anders dan andere kinderen. Ze worden sneller boos of zijn juist heel stil. Klasgenootjes, voetbaltrainers, leraren of burensnappen dat gedrag niet, of vinden het lastig en sluiten hen bewust of onbewust buiten. Daardoor raken kinderen nog meer geïsoleerd. Bovendien worden problemen zo van generatie op generatie doorgegeven.

DOEL VAN HET ONDERZOEK

Met dit onderzoek brengen we in kaart hoe het leven eruitziet van kinderen die thuis veel problemen hebben en daardoor geïsoleerd leven. Hoe komt dat juist zij er alleen voor staan? Hoe voelt dat? Hoe ziet hun isolement eruit en welke gevolgen heeft dat voor hen? Ook willen we weten hoe hulpverleners deze kinderen helpen en in hoeverre ze daaraan toekomen. In dit rapport komen geïsoleerde jongeren, ouders en hulpverleners zelf aan het woord.

⁷ 'Changes in Loneliness during Middle Childhood Predict Risk for Adolescent Suicidality Indirectly through Mental Health Problems' van Jones, Schinka, van Dulmen, Bossarte en Swahn (2011).

⁸ 'Een gebrek aan sociale contacten? Dat is net zo schadelijk als roken' van W. Schoonen in Trouw (2020).

⁹ 'The effects of social deprivation on adolescent development and mental health' van A. Orben, L. Tomova en S.J. Blakemore (2020).

¹⁰ 'Predicting after-care outcomes: the importance of 'felt' security' van J. Cashmore, M. Paxman (2006).

¹¹ 'Stoppen en Helpen' van I. ten Berge, A. Addink, M. de Baat en C. Bartelink van het NJi (2012).

AANPAK

WIE DEDEN ER MEE AAN DIT ONDERZOEK?

Selectiecriteria

Met dit onderzoek wilden we uitvinden hoe het leven is voor kinderen die thuis veel problemen hebben én geïsoleerd opgroeien. We kozen ervoor om jongeren en ouders te interviewen, omdat beide groepen een uniek perspectief hebben op het leven van kinderen in isolement. Jongeren maken het zelf mee, ouders zien het bij hun kinderen gebeuren. De jongeren en de ouders die we hebben geïnterviewd zijn (op vier deelnemers na) geen familie van elkaar. Zo hebben we informatie verzameld over zoveel mogelijk kinderen en gezinnen.

Jongeren

We interviewden 38 jongeren: dertig meisjes en acht jongens. De jongeren zijn tussen de 14 en 24 jaar oud. Gemiddeld zijn ze 17 jaar. Hun woonsituaties zijn verschillend:

- zeventien jongeren wonen thuis bij hun ouder(s),
- zeven jongeren wonen op een behandel- of leefgroep,
- vijf jongeren wonen in een gezinshuis,
- drie jongeren wonen in een netwerk- of bestandspleeggezin¹²,
- drie jongeren wonen zelfstandig met begeleiding,
- drie jongeren wonen helemaal zelfstandig.

Van deze 38 jongeren spraken wij er tien in drie groeps gesprekken en interviewden we er 28 een-op-een.¹³ Bij de groeps gesprekken waren hulpverleners aanwezig die de jongeren af en toe hielpen en aanvulden. Tijdens de interviews

met thuiswonende jongeren waren soms ook ouders aanwezig.

Ouders

We interviewden 35 ouders: 33 moeders, één vader en één pleegoma. Samen hebben zij 74 kinderen tussen de 1 en 25 jaar oud. Hun kinderen zijn gemiddeld 12 jaar.

Wie zijn deze jongeren en ouders?

Alle jongeren en ouders die we interviewden, zitten nu in een sociaal isolement, of zaten dat vroeger. Hun verhalen zijn verschillend, maar bij allen spelen er problemen. Ze hebben te maken met echtscheiding, (psychische) ziekte of verslaving van ouders, trauma's uit het verleden, ruzies in de familie, stoornissen bij kinderen, armoede en sommigen ook met criminaliteit. Veel van de ouders die we spraken zijn alleenstaand. Ondanks hun zorgen en problemen maken ze er allemaal het beste van.

“Kijk naar mij, mijn huis is heel chaotisch. Mensen hebben daar direct een mening over. Maar liefde en de aandacht die ik voor mijn kind heb zien ze niet.”

Alleenstaande moeder met een zoon (12) en dochter (18)

Bijna alle jongeren en ouders in dit onderzoek (95%) hebben te maken (gehad) met hulpverlening.

¹² Een netwerkpleeggezin is een gezin dat het kind al kende voor het uit huis werd geplaatst. Dat kunnen bijvoorbeeld een opa en oma zijn of ouders van een vriendin. Het tegenovergestelde is een 'bestandspleeggezin', met pleegouders die het kind nog niet kent.

¹³ Alle percentages die in dit rapport over jongeren gaan, horen bij deze 28 respondenten. Maar: niet alle jongeren hebben alle vragen beantwoord van de vragenlijst. Soms waren de vragen te lastig, wisten ze het antwoord niet goed, of waren ze niet op hen van toepassing. De n is daarom bij sommige percentages 26 of 27.

Dataverzameling

De data voor dit onderzoek zijn van eind augustus tot begin november 2020 verzameld. Dat betekent dat we tijdens het onderzoek te maken kregen met nieuwe coronamaatregelen. Tot half oktober interviewden we jongeren en ouders een-op-een, bij hen thuis. Aan de keukentafel, op de bank, of een andere plek waar we voldoende afstand konden houden. Daarna werden de maatregelen strenger en zijn we overgegaan op telefonische interviews met ouders en digitale groeps gesprekken met jongeren.

Hulpverleners

We vroegen hulpverleners om een online vragenlijst in te vullen, 154 hulpverleners deden dat. Onze vragen zijn beantwoord door jeugdbeschermers, coaches en een zorgboerin. Het vaakst werd de vragenlijst ingevuld door groepsleiders, gezinshuisouders, orthopedagogen en pedagogisch medewerkers. Zij werken met kinderen in verschillende woonsituaties.

Waar de antwoorden van hulpverleners verschilden per situatie van het kind, hebben we de resultaten opgesplitst per groep.

Waar wonen de kinderen met wie jij werkt? (meerdere antwoorden mogelijk)

Op een crisis-, behandel-, of leefgroep	60%
In een gezinshuis	44%
Thuis, bij hun ouders	42%
In een netwerk- of bestandspleeggezin	29%

ANALYSE

Onze interviews voerden we semigestructureerd: vaste, gesloten vragen wisselden we af met open vragen en vervolgvragen. Zo was er ruimte voor het eigen verhaal van elke jongere en ouder. Die opzet gaf ons ook de mogelijkheid om door te vragen. Antwoorden op gesloten vragen analyseerden we kwantitatief, op open vragen kwalitatief. Dat geldt ook voor de vragenlijst voor hulpverleners.

Kwantitatief

In onze interviews legden we jongeren stellingen voor, zoals: 'Ik voelde me anders dan andere kinderen' (antwoordmogelijkheden: altijd - vaak - soms - [bijna] nooit - weet ik niet). Hetzelfde deden we met ouders, bijvoorbeeld: 'Nemen je kinderen weleens vriendjes mee naar huis?' (antwoordmogelijkheden: heel vaak - soms - [bijna] nooit). Voor de antwoorden op die stellingen zijn percentages berekend.

Kwalitatief

Naast de stellingen hebben wij alle respondenten een aantal open vragen gesteld. Alle interviews zijn eerst open gecodeerd, waarbij verschillende fragmenten een passende code hebben gekregen. Vervolgens zijn de codes met elkaar vergeleken en bij elkaar gevoegd. Deze codes kregen samen een overkoepelende code. De overkoepelende codes vormden uitgangspunten voor de uitkomsten van dit onderzoek.

UITKOMSTEN

HOE ZIET HET LEVEN VAN EEN KIND IN SOCIAAL ISOLEMENT ERUIT?

Een sociaal isolement heeft veel gezichten. In de verhalen van de ouders en kinderen die wij spraken, komen vijf elementen terug:

1. het gezin staat er alleen voor;
2. kinderen hebben zelf weinig vrienden;
3. het gaat mis op school, kinderen moeten van school wisselen;
4. kinderen worden buitengesloten en gepest;
5. een uithuisplaatsing maakt het sociaal netwerk nog kleiner.

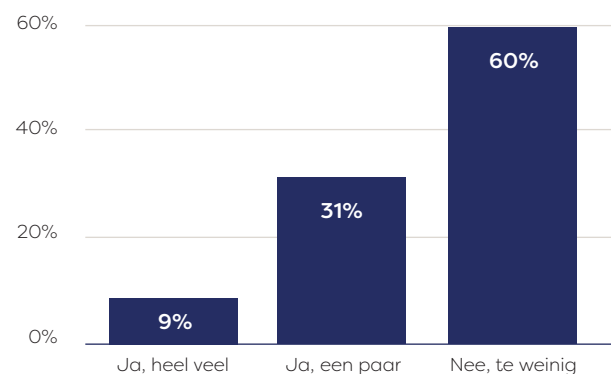
Niet bij elk kind zijn alle vijf elementen (even sterk) aanwezig, maar bij elke respondent komen er minstens twee of drie elementen naar voren. De vijf elementen volgen elkaar op en versterken elkaar. Begint het met pesten, dan wisselen kinderen van school en hebben ze steeds minder vrienden. Hebben de ouders financiële problemen, dan kunnen ze geen kinderfeestje geven en worden de kinderen raar aangekeken. Zo komen kinderen van de regen in de drup en wordt hun isolement steeds groter.

Het gezin staat er alleen voor

Kinderen die geïsoleerd opgroeien, hebben vaak ouders die zelf een beperkt sociaal netwerk hebben. Zo zegt een groot deel van de ouders (91%) dat er geen, of maar een paar, mensen om hen heen zijn met wie zij hun problemen kunnen delen. Vanwege de problemen en zorgen die er thuis zijn, hebben ouders te weinig tijd en aandacht voor de kinderen.

Daarbij zijn er ook veel ouders (69%) die voelen dat ze er als gezin alleen voor staan. Dit komt omdat ouders geen contact meer hebben met familieleden, doordat ze door de buitenwereld niet begrepen worden of omdat ze als anders worden gezien vanwege hun eigen

Grafiek 1: Heb jij zelf genoeg mensen om je heen bij wie je terecht kan, ook bij problemen?

problematiek en die van hun kinderen. De jongeren die we spraken, herkenden dat. Van hen vertelde 40% dat hun ouders geen goed contact had met familieleden. 60% van de jongeren die vertelden dat hun ouders weinig mensen om zich heen hebben, maakten zich daardoor regelmatig zorgen over hun ouders.

“De avonden duren langer en het besef dat je dan alleen bent, dat vind ik een drama.” - Alleenstaande moeder van een dochter (12) en een zoon (7)

Ook als deze ouders wél iemand kennen waarmee ze goed contact hebben, vinden ze het soms heel moeilijk om om hulp te vragen. Ze willen de ander niet tot last zijn en hun problemen zoveel mogelijk zelf oplossen. Soms kunnen anderen hen ook niet helpen of begrijpen: ouders vertellen bijvoorbeeld dat het gedrag van hun kinderen best heel lastig kan zijn voor een buitenstaander. Ook opa of oma kan niet zomaar oppassen.

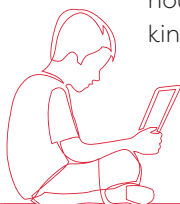
“Het is voor buitenstaanders vaak moeilijk te begrijpen, welke problematiek er heerst. Daardoor voel je je vaak onbegrepen. Ik ben moe van het proberen

uit te leggen. Aan de ene kant ben je als moeder bezig met afschermen, aan de andere kant bezig zelfstandig te zijn. Dat maakt dat je je alleen voelt als gezin." - Alleenstaande moeder van twee zonen (16 en 14)

"Mijn moeder was redelijk afgesloten van de buitenwereld en had niet veel vrienden. Zij had dit ook niet nodig, want dit vond ze niet fijn. Dit had ze van mijn opa, want die had het ook." - Jongen van 18, woont thuis bij ouder(s)

Kinderen hebben weinig vrienden

Meer dan de helft van de ouders (54%) schat in dat hun kinderen te weinig vrienden hebben. Sommigen zien dat het voor hun kinderen lastig is om contact te leggen met andere kinderen vanwege hun (licht) verstandelijke beperking of stoornis. Dat maakt het lastig om vriendschappen te sluiten en te onderhouden. Daarnaast hebben deze kinderen vaak weinig aansluiting, zowel op school als op de sport- of hobbyclub. Ze worden regelmatig gepest en buitengesloten.

"Jip heeft geen vrienden. Jip heeft ADHD en het FAS-syndroom. Kinderen van zijn leeftijd begrijpen hem niet. Jip loopt sociaal-emotioneel een paar jaar achter. Hij heeft geen kinderen waar hij vaker mee speelt. Het liefst komt hij thuis en zit hij achter zijn laptop."¹⁴

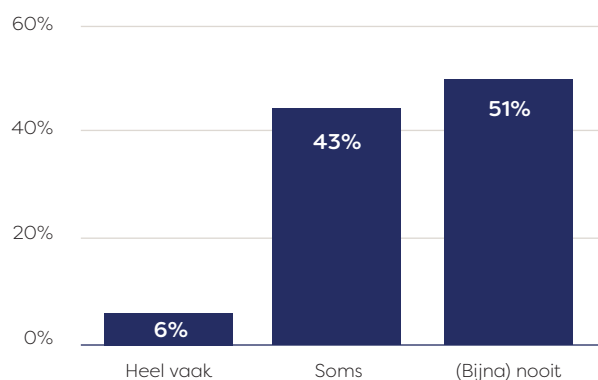
Pleegoma van kleinzoon (12)

Verreweg de meeste ouders (94%) vertellen dat hun kinderen nooit of maar soms vriendjes mee naar huis nemen. Sommigen vieren nooit een kinderfeestje voor hun verjaardag, omdat er geen geld voor is of omdat ze geen vrienden hebben om uit te nodigen. Zelf worden ze ook niet uitgenodigd voor feestjes van andere kinderen.

De jongeren die we spraken, vertellen soortgelijke verhalen. Ze hadden vroeger weinig vrienden. Dit kwam doordat ze anders waren, geen aansluiting

hadden, omdat andere kinderen hen raar en gek vonden of omdat ze het lastig vonden om contact te maken met anderen. Zij vonden het pijnlijk als ze andere kinderen samen zagen spelen. Ze hadden graag vrienden gehad om leuke dingen mee te doen.

Grafiek 2: Nemen je kinderen weleens vriendjes mee naar huis?

Nu ze ouder zijn, vinden ze het meestal niet meer zo lastig om contact te maken met anderen. Ze zeggen dat het beter met hen gaat. Daarentegen vinden sommigen het nog moeilijk om contacten en vriendschappen te onderhouden op de lange termijn.

"Ik kan met iedereen aanpappen, maar een echte vriendschap opbouwen vind ik lastig." - Jongen van 19, woont thuis bij ouder(s)

"Ik denk dat ik het altijd moeilijk vind om vrienden te maken. Hoe doe je dat?" - Meisje van 18, woont thuis bij ouder(s)

Wisselen van school

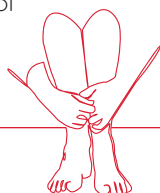
Hoe komt het dat deze kinderen weinig vrienden hebben? Het telkens moeten wisselen van school helpt in ieder geval niet om vriendschappen te sluiten en te onderhouden. Bij gezinnen die het lastig hebben, komt dat bijzonder vaak voor. Maar liefst 77% van de ouders vertelt dat hun kind wel eens heeft moeten wisselen van school. Gemiddeld wisselden hun kinderen drie keer van school. Sommige jongeren hebben wel op vijf of zes

¹⁴ Het Foetaal Alcohol Syndroom omvat de mentale en fysieke tekortkomingen van kinderen die tijdens de zwangerschap zijn blootgesteld aan alcohol. De naam van Jip is gefingeerd.

basisscholen gezeten. Er zijn verschillende redenen waarom kinderen moeten wisselen van school: een verhuizing (bijvoorbeeld doordat ouders gaan scheiden), een uithuisplaatsing, pesten, de overgang van het regulier naar het speciaal (basis)onderwijs, of omdat de druk op school te hoog was.

In enkele gevallen was het fijn voor kinderen om van school te wisselen. Bijvoorbeeld omdat ze op het speciaal (basis)onderwijs niet langer een buitenbeentje waren en ze niet meer gepest werden. Echter, veel vaker zorgt het wisselen van school dat kinderen het nog lastiger vinden om aansluiting te vinden met andere kinderen. Die ene vriendschap die ze hebben opgebouwd valt weer weg, omdat ze naar een andere school gaan. Ze voelen zich juist meer alleen. Ook kan het ervoor zorgen dat kinderen het gevoel hebben er niet bij te horen op school, omdat ze telkens weer opnieuw moeten beginnen en nieuwe vriendschappen moeten sluiten. Zo zegt 36% van de jongeren dat ze er bijna nooit bij hoorden en 29% dat ze er maar soms bij hoorden op school.

Daarnaast vertellen meerdere jongeren en ouders dat zijzelf of hun kinderen een tijd helemaal niet naar school gingen, omdat het niet goed met hen ging. Ze raken daardoor verder geïsoleerd. Ook geeft dit een stagnatie in hun sociaal-emotionele ontwikkeling, omdat ze niet op school kunnen leren hoe ze contact maken met andere kinderen.

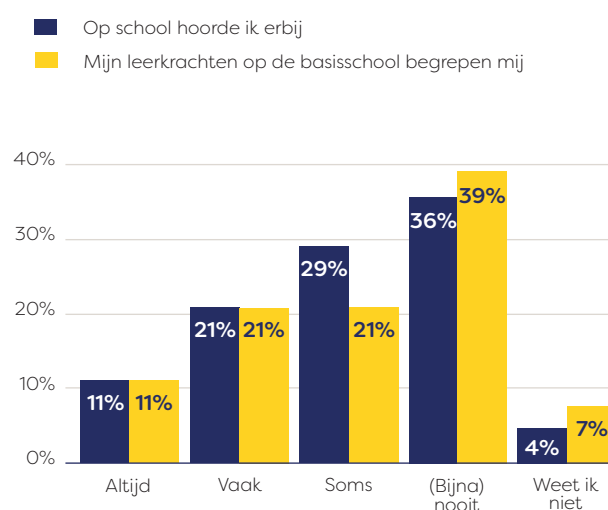
“Hij heeft drie jaar thuisgezeten. Dat is niet bevorderlijk geweest om te leren hoe je contact maakt.”
Moeder van drie kinderen (9, 10 en 19 jaar)

De rol van de leerkracht

Niet alle kinderen die we spraken, zijn van school gewisseld. Ook degenen die dat niet hebben meegemaakt, hadden het soms lastig op school. Hoe voelen geïsoleerde kinderen zich in het algemeen op school? De leerkracht is daarin heel belangrijk. Helaas zegt 61% van de jongeren dat zij nooit of maar heel soms begrepen werden door de leer-

krachten. Leerkrachten namen hen niet altijd serieus of konden niet goed omgaan met de unieke situatie van de jongeren. Maar dit gold niet voor alle leerkrachten. Jongeren vertellen dat er vaak één leerkracht was in het bijzonder die hen juist wel begreep en bij wie ze altijd bij terechtkonden.

Grafiek 3: Op school

“De leerkrachten begrepen mij bijna nooit. Deels had dat te maken met de thuissituatie die ze niet begrepen en omdat ze niet goed om konden gaan met hoogbegaafde kinderen.” – Meisje van 19, woont thuis bij ouder(s)

Kinderen worden buitengesloten en gepest

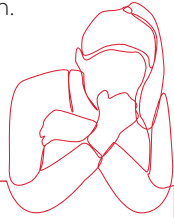
Pesten

Wanneer jongeren terugdenken aan hun kindertijd, benoemt de helft dat ze vroeger gepest zijn op school of in de buurt. Dat is schrikbarend veel, want uit eerder onderzoek blijkt dat van alle leerlingen in het basisonderwijs minder dan een derde wel eens gepest wordt op school. Ongeveer één op de veertien kinderen in Nederland wordt meerdere keren per week gepest.¹⁵

Pesten komt bij geïsoleerde kinderen met problemen dus beduidend vaker voor. Het pesten gebeurt om verschillende redenen. Bijvoorbeeld omdat

¹⁵ ‘Wat werkt tegen pesten?’ van B.O. de Castro, S. Mulder, R. van der Ploeg, S. Onrust, Y. van den Berg en anderen (2018).

kinderen anders zijn, buiten de groep vallen of omdat zij goedkope kleding dragen. Er waren zelfs jongeren die vertelden dat ze gepest worden omdat hun ouder was overleden.

“Vlak na zijn overlijden werd er heel vaak gezegd: ‘Ga naast je vader liggen’ of ‘Misschien had je ook in die oven moeten liggen waarin hij werd gebakken.’ Zulke dingen.”

Meisje van 17, woont op een leefgroep

Leerkrachten hadden volgens jongeren meer kunnen doen om het pesten tegen te gaan. Jongeren vertellen dat ze vaak naar de leerkracht toe gingen wanneer ze gepest werden. Maar ze werden niet altijd serieus genomen. Of de leerkracht deed niet zijn best om het pesten te stoppen.

“Ze geloofden mij niet toen ik werd gepest. Als je een beuk in je rug krijgt en slagen in je gezicht en vervolgens geloven ze je niet... Mijn ouders zijn door school beschuldigd dat ik mishandeld werd door hen, terwijl het door klasgenoten kwam.” -

Meisje van 16, woont thuis bij ouder(s)

Stigma

Pesten is een hele actieve vorm van uitsluiting, maar jongeren die thuis veel problemen hebben, merken ook subtielere vormen van vooroordelen en stigma. De jongeren die wij spraken, vinden het lastig om over hun thuissituatie te praten, omdat ze niet weten hoe anderen daarop reageren. Of omdat ze bang zijn dat anderen ervan schrikken. Ze houden de problemen van thuis voor zichzelf, maar voelen zich daardoor ook sneller alleen, anders of onbegrepen.

“Als ik vertelde over mijn thuissituatie zag je ze schrikken. Kinderen wisten niet hoe ze moesten reageren. Ik wist dan ook nooit hoe ik daarop moest reageren.” - Meisje van 18, woont in een pleeggezin

In onze interviews hoorden we regelmatig dat ook andere ouders kinderen buitensloten. Zowel jongeren als ouders vertellen bijvoorbeeld over momenten dat kinderen graag na schooltijd af wilden spreken met kinderen uit de buurt, maar dat niet mochten van de

ouders van die kinderen. De jongeren denken dat die ouders hun gezin maar raar vonden.

“Hij had veel gedragsproblemen, waardoor hij meer uit dan in de klas zat. Daardoor was hij bekend als ‘stoute jongen’. Kinderen nodigden hem wel uit, maar als ze dan bij de ouders kwamen om tot een afspraak te komen, dan zag je ouders eigenlijk al schrikken. Er was dan altijd een excuus om niet te hoeven die middag.” - Alleenstaande moeder van een zoon (12)

“Ik spreek nu af en toe wat oud-klasgenoten. Heel veel van die ouders begrepen mijn moeder niet en daarom mochten ze niet met mij spelen. Als kind ben je daar de dupe van. Nu zeggen sommigen ‘We hadden je misschien wat vaker mee moeten nemen.’” - Meisje van 19, woont thuis bij ouder(s)

Het effect van een uithuisplaatsing

Sommige kinderen hebben het thuis zo lastig, dat ze niet bij hun ouders kunnen blijven wonen. Van de 38 jongeren die we spraken, kunnen er achttien (tijdelijk) niet thuis bij hun ouders wonen. Dat brengt extra stigma met zich mee. Veel jongeren merken onbegrip van de buitenwereld. Ze vertellen niet snel aan anderen dat ze niet meer thuis wonen. Omdat ze bang zijn voor het oordeel van anderen.

“Toen ik terugkwam van de groep heb ik heel erg gemerkt dat ik buitengesloten werd in het dorp waar ik opgegroeid was. Ik voelde me vooral heel onbegrepen. Kinderen die niet wilden spelen met mij, omdat ik raar was.” - Meisje van 17, woont thuis bij ouders

“Ik was echt wel het zwarte schaap van de vriendengroep. Na mijn uithuisplaatsing is er geen contact meer geweest. Dat vind ik heel jammer.” - Meisje van 23, woont zelfstandig

De meeste jongeren die uit huis geplaatst zijn (88%), vertellen dat zij daardoor minder contact hebben met mensen uit hun oude omgeving. Zo zijn ze vrienden verloren, omdat het contact verwaterde. We vroegen hulpverleners van uit huis geplaatste kinderen ook of kinderen kunnen blijven sporten of muziek maken in hun oude omgeving. Volgens slechts 6% kan dat altijd, 37% geeft aan dat dat bijna nooit lukt.

Hulpverleners realiseren zich dat uithuisplaatsingen ook een ander negatief effect hebben op het netwerk van een kind. Kinderen worden uit hun omgeving gehaald en komen vaak ver bij hun ouders vandaan te wonen. Dat is dikwijls traumatisch. Ze raken hun vertrouwen kwijt en durven zich niet meer aan mensen te hechten.

Welke invloed heeft een uithuisplaatsing op de kwaliteit en de grootte van het sociale netwerk van een kind?

Negatief	60%
Positief	14%
Het heeft geen invloed	1%
Dat weet ik niet	25%

Toch is niet iedereen het erover eens dat een uithuisplaatsing alleen maar negatief is voor het sociale netwerk van een kind. Het kan zelfs positief zijn, zegt een klein deel van de hulpverleners (14%): het geeft lucht voor de band tussen kind en netwerk, of forceert een doorbraak van oude patronen die niet werkten. Hulpverleners verschillen hierover sterk van mening. Een groepsleider zegt bijvoorbeeld juist: "Uithuisplaatsing is funest voor een kind." Jongeren en ouders hebben ons zelf niet over dit positieve effect verteld. Wel vertelde slechts één van de jongeren dat haar tijdelijke uithuisplaatsing haar goed deed, dat ze veel heeft geleerd over zichzelf, net als de rest van haar gezin. Buiten het gezin is zij juist buitengesloten na haar uithuisplaatsing, door vrienden en in het dorp.

HOE VOELT EEN SOCIAAL ISOLEMENT?

Je alleen voelen

Precies de helft van de jongeren (50%) voelde zich vroeger wel eens alleen en ruim een vijfde deel (22%) had dit zelfs vaak of altijd. Zij voelden zich alleen omdat ze anders waren, weinig vrienden of sociale contacten hadden, gepest en buitengesloten werden, of omdat ze door andere kinderen niet begrepen werden.

Maar ook voelden jongeren zich alleen, omdat zij naar een andere school gingen dan de kinderen uit de buurt (naar speciaal onderwijs bijvoorbeeld), niet

naar school durfden of omdat ze zelfs helemaal niet naar school konden gaan.

"Ik had nooit echt veel aansluiting met andere kinderen. Dus vrijwel de enigen waar ik echt contact mee had, waren mijn directe familieleden en mijn opa en oma. En daar hield het ook wel mee op. Dan voelde ik me best wel alleen." - Meisje van 18, woont thuis bij ouder(s)

Niet alleen de jongeren, maar ook veel ouders (71%) zien dat hun kinderen zich alleen voelen. Zij denken dat dit komt doordat hun kinderen zich anders voelen, niet begrepen worden, er niet bij horen, buitengesloten worden, geen vrienden hebben of omdat ze gepest worden. Daarbij kunnen kinderen zich volgens hun ouders ook alleen voelen, omdat ze verhuisd zijn (vanwege een scheiding), ze geen contact meer hebben met de andere ouder, hun ouder overleden is of omdat ze zelfs helemaal niet meer thuis bij hun ouder(s) kunnen wonen.

"Hij voelt zich vooral alleen als hij op de groep de dag afsluit en alleen naar bed gaat en in zijn eentje op bed ligt. Dan mist hij zijn moeder en hij kent zijn vader niet..." - Alleenstaande moeder van zes kinderen

Ook jongeren die uit huis geplaatst zijn (geweest), stellen dat dit ervoor kan zorgen dat je je als kind alleen kan voelen. Daarbij helpt het niet als je telkens moet verhuizen van de ene plek naar de andere plek.

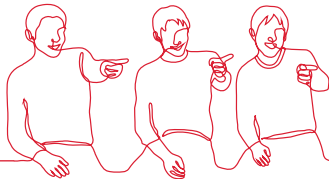
"Ja, ik heb mij heel vaak alleen gevoeld. Het was niet leuk, ik heb echt heel diep gezeten. Ik moest op mijn twaalfde uit huis, van instelling naar instelling verplaatst. Nergens echt tijd om te aarden, want dan moest ik alweer weg. Ik heb zelfs een tijd in een gesloten groep gezeten. Daar was het echt eenzaam en werd ik als een soort beest behandeld." - Jongen van 21, woont op een leefgroep

"Ik denk dat iedereen die in jeugdzorg zit, zich daarin kan herkennen. Iedereen voelt zich op een andere manier alleen gelaten, buitengesloten, niet begrepen." - Meisje van 17, woont thuis bij ouder(s)

Hulpverleners herkennen dat: 33% van hen denkt dat veel kinderen in hun caseload zich eenzaam voelen. Van de hulpverleners die werken op een groep denkt zelfs 53% dat veel kinderen zich eenzaam voelen.

Je anders voelen

Je anders voelen dan de rest was voor de jongeren die we spraken een heel belangrijk deel van sociaal isolement. Bijna alle jongeren (79%) voelden zich als kind vaak, bijna altijd of soms anders. Een jongen van 21 die op een leefgroep woont zegt het volgende: "Ik voelde mij vaak anders. Was me niet zo bewust van normen en waarden, viel buiten de boot. Heb een vorm van autisme, ik kon andere kinderen niet goed lezen. Bedoelen ze het sarcastisch of serieus? Het was lastig om in een groep erbij te horen, aansluiting vinden was lastig." Jongeren voelden zich vaak anders door hun autisme, ADHD of geardheid. Of door hun thuissituatie: als kind voelden ze zich anders door het gemis van een van hun ouders, door hun uithuisplaatsing, of door psychische problemen van hun ouders.

"Ik was altijd wel een beetje anders. Ze moesten mij altijd hebben. Ze vonden het leuk hoe je erop reageerde. Ik deed mijn best om er geen reactie op te geven. Er waren geen kinderen die voor mij opkwamen."

Jongen van 14, woont in een gezinshuis

"Ze bestempelden mij als weeskind en als autist. Terwijl ik dat niet ben. Ze noemden me ADHD'er. Het deed wel iets met mij. Of zo'n jongen zei dan: 'Wonen er bij jou op de groep ook zulke rare kinderen zoals jij?'"

Meisje van 15, woont in een gezinshuis

"Ik heb me altijd anders gevoeld. Dat krijg je als je van een groep af komt. Je hebt altijd wel een verhaal. Ik voelde me soms wel alleen daarin. Omdat niet iedereen een verhaal heeft. Daar was ik anders in."

Meisje van 17, woont thuis bij ouder(s)

"Als ik andere kinderen zie, dan zie ik weleens hoe gelukkig ze zijn. En dat ze het minder erg hebben dan wat er in mijn hoofd speelt."

Meisje van 16, woont in een netwerkpleeggezin

GEVOLGEN

Welke impact heeft een sociaal isolement op een kind? Uit eerder onderzoek weten we dat sociaal isolement behoorlijke effecten kan hebben: jongeren in isolement hebben vaak weinig zelfvertrouwen, voelen zich vaker angstig of depressief (zie Wat doet sociaal isolement met een kind?). De jongeren die wij interviewden zijn nu gemiddeld zeventien jaar.

- Bijna een derde, 31%, van hen vindt het nog altijd moeilijk om vrienden te maken. Zij vinden het moeilijk om nieuwe mensen te vertrouwen.
- Daarnaast voelt een groot deel van de jongeren (58%) zich soms of vaak alleen. Een van hen voelt zich altijd alleen. Jongeren zijn ook angstig om zich alleen en eenzaam te voelen. Dit zorgt er bij sommigen juist voor dat ze wanhopig proberen om zoveel mogelijk vrienden te maken en daar vaak mee af te spreken.
- De jongeren geven aan dat ze snel denken dat ze niet goed genoeg zijn.

"Dat pesten geeft een deuk in je zelfvertrouwen." - Meisje van 23, woont zelfstandig

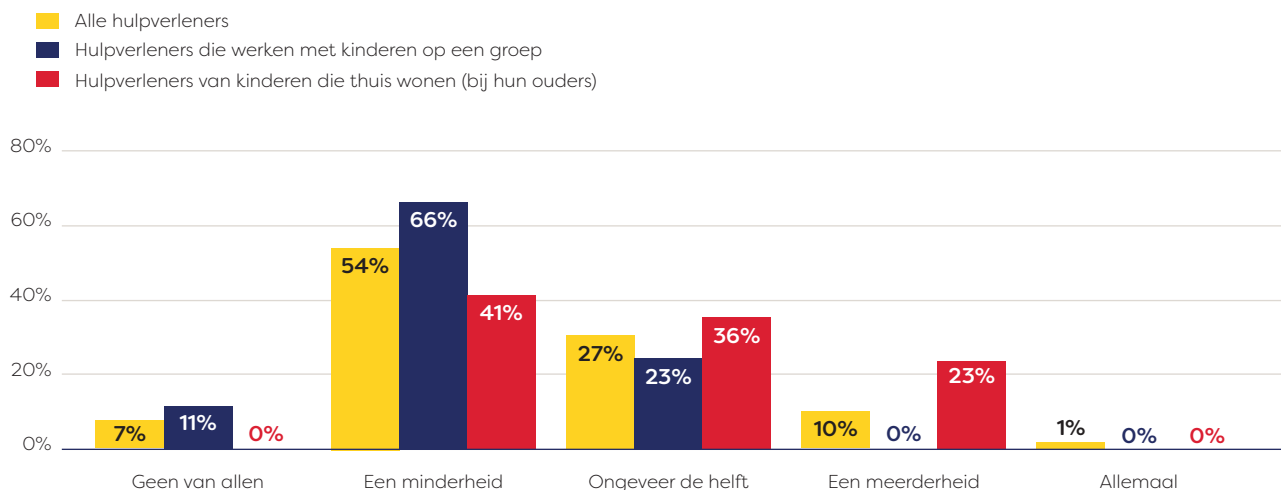
Als jongeren zich alleen voelen, trekken ze zich meestal verder terug. Ze bouwen een muur om zich heen, voelen zich depressief en vermijden zoveel mogelijk het contact met anderen. Dit kan er soms voor zorgen dat ze juist de sociale contacten die ze hebben van zich afstoten. Dat maakt het extra moeilijk om uit een sociaal isolement te komen.

Jongeren vinden het lastig om hun problemen met anderen te delen en doen dat daarom ook niet snel. Hun vertrouwen is in het verleden geschaad en daarom vinden ze het nu ook nog lastig om mensen te vertrouwen. Ze voelen zich snel te veel. Zo is het aantal mensen dat ze vertrouwen ook maar klein.

"Wanneer het gaat om iets serieus, dan heb ik niet heel veel mensen met wie ik dat kan delen. Ik heb sowieso niet echt een grote kring... het is ook niet zo bij mij dat ik snel iemand vertrouw, dat gaat niet zomaar, dat kost jaren." - Meisje van 15, woont in een gezinshuis

Daarnaast vinden jongeren het lastig om anderen toe te laten en een relatie op te bouwen. Omdat ze nieuwe contacten kunnen afschrikken met hun verhaal, of omdat ze bang zijn om niet geaccepteerd te worden. Tegelijkertijd vinden jongeren het

Grafiek 4: Hoeveel van de kinderen waarmee je werkt hebben volgens jou een netwerk dat groot genoeg is?

lastig om 'nee' te zeggen wanneer vrienden bijvoorbeeld vragen of ze willen afspreken. Dit komt omdat ze gauw bang zijn om anderen af te wijzen of om vrienden te verliezen.

DE ROL VAN DE HULPVERLENER

Veruit de meeste jongeren en ouders die wij spraken, krijgen hulpverleners over de vloer. Hoe helpen zij kinderen om uit hun isolement te komen?

De 154 hulpverleners die onze vragenlijst invulden, zijn bekend met het probleem. Van hen vindt 77% dat de meeste kinderen met wie ze werken, onvoldoende positief contact hebben met vrienden en familie. De meeste hulpverleners (88%) denken dat maximaal de helft van de kinderen uit hun caseload een 'groot genoeg' netwerk heeft. Vooral hulpverleners die werken op een groep, zien veel kinderen met een te klein sociaal netwerk.

Hulpverleners zijn het roerend eens over het belang van een fijn netwerk. Kinderen hebben iemand nodig waar ze op terug kunnen vallen. Ze benoemen dat zij, als hulpverleners, per definitie maar tijdelijk betrokken zijn bij een kind. Ook buiten hun werkuren en na afloop van het hulptraject heeft een

kind steun en aandacht nodig. Mensen die er voor een kind zijn, gewoon omdat ze hem of haar aardig vinden, zijn onmisbaar.

Het gros van de hulpverleners vindt het hun taak om kinderen te helpen hun netwerk uit te breiden (60%). Nog eens 33% vindt dat het verschilt per kind: het hangt af van de hulpvraag. Een kleine minderheid, 7%, vindt het helemaal niet passen in zijn of haar takenpakket.

“De instelling waar onze kinderen verblijven, is maar voor even, familie en vrienden zijn voor het leven.” – Creatieve-activiteitenbegeleider

“Voor mij is het meer geslaagd als ze een avond met vrienden/familie zijn, dan dat ze bij mij op de bank zitten op een zaterdag.” – Groepsleider

De bereidheid is er dus. Maar in de praktijk lukt het te weinig. 20% van alle hulpverleners zegt dat het hen veel te weinig lukt om aan het netwerk van de kinderen te bouwen en 42% lukt het soms. Hulpverleners die werken op een groep, krijgen het nog minder vaak voor elkaar. Van hen zegt 51% dat het soms lukt en 30% dat het veel te weinig lukt om het netwerk van kinderen uit te breiden.¹⁶

¹⁶ Sommige hulpverleners werken met kinderen in verschillende woonsituaties, ze komen bijvoorbeeld op leefgroepen én in gezinshuizen. Om zo goed mogelijk te kunnen vergelijken, hebben we hier de hulpverleners meegeteld die alleen maar werken met kinderen die op een groep wonen. Hetzelfde hebben we gedaan met hulpverleners die werken met kinderen die thuis (bij hun ouders) wonen.

Waarom lukt het niet?

Hoe komt het dat het niet lukt om het netwerk rondom een kind te versterken? Eén hulpverlener verwoordt het bondig: “De realiteit.”

Hulpverleners noemen drie grote redenen:

1. Er is een te hoge werkdruk, er is te weinig tijd en er zijn te weinig financiën.
2. Ouders kunnen of willen niet meewerken, mede door hun eigen problematiek.
3. Kinderen hebben (nog) geen behoefte aan een groter netwerk, of durven de stap niet te zetten.

Hulpverleners zien kinderen die al op jonge leeftijd veel afwijzing hebben meegemaakt. Dat heeft deze kinderen angstig en onzeker gemaakt. Soms noemen hulpverleners dat de problemen zo groot zijn dat kinderen er nog niet aan toe zijn om te bouwen aan hun netwerk.

“De week zit soms te vol om er voor (het netwerk van) elk kind een tandje bij te kunnen doen.”

Ambulant begeleider

Door die laatste twee factoren kost het hulpverleners vaak veel tijd en aandacht om écht te bouwen aan het netwerk van een kind. Ze moeten eerst het

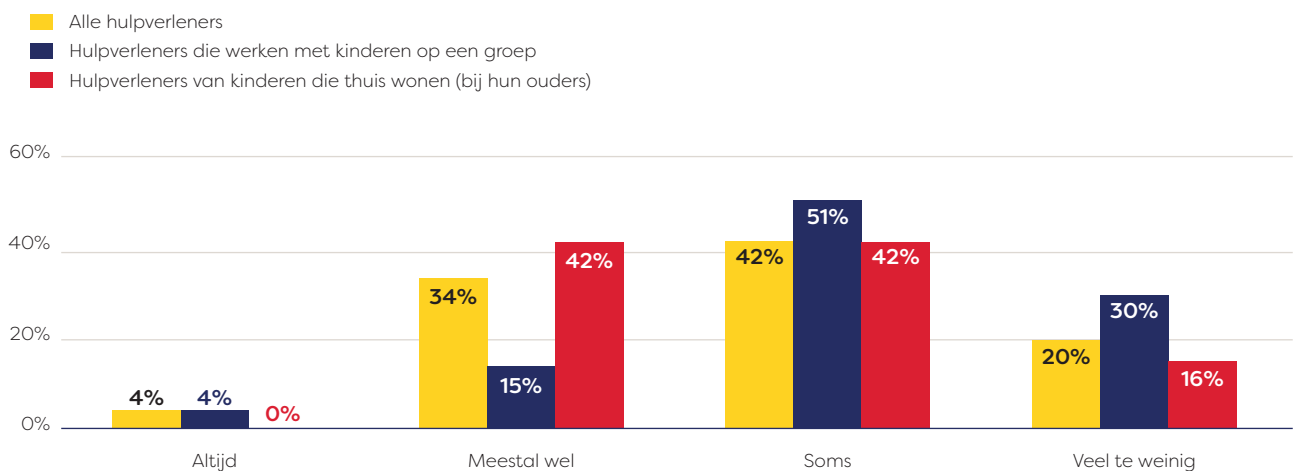
vertrouwen winnen van ouders en kinderen. En die tijd is er (vaak) niet. Helaas heeft het uitbreiden of verstevigen van het netwerk ook niet altijd de hoogste prioriteit: andere, ‘meer noodzakelijke’ hulp gaat voor. Hulpverleners op een groep hebben in het bijzonder weinig tijd om te werken aan het netwerk van een kind. Voor hen geldt dat hun werktijd bedoeld is om op de groep te staan, en niet om bijvoorbeeld met een kind op bezoek te gaan bij een voetbalclub. Een van de hulpverleners noemt bouwen aan het netwerk zelfs een privilege.

Er lijkt ten slotte een fundamenteel verschil te zitten in hoe hulpverleners kijken naar het bestaande netwerk van een kind. Voor sommige hulpverleners staan de ouders per definitie op afstand. Voor anderen hoort het netwerk van een kind er per definitie bij. Een opvoeder die werkt op groepen en in gezinshuizen verwoordt het zo: “Veel groepen of instellingen ‘houden ouders op de hoogte’, terwijl het hun eigen kind is.”

Hoe kan het wél?

We vroegen hulpverleners ook wat hen helpt om wél te kunnen bouwen aan het netwerk. Dat is hun eigen creativiteit, geduld, doorzettingsvermogen, vrijheid van de werkgever en een goede samenwerking met school en sportclubs. Werken aan een sociaal isolement heeft een lange adem nodig. Of zoals een van hen zegt: “Doorzetten, niet opgeven en soms lak hebben aan hetgeen wat volgens anderen op de computer belangrijker is.”

Grafiek 5: Lukt het in de praktijk om te werken aan het sociale netwerk?

Als het hulpverleners wél lukt, wat doen ze dan aan een sociaal isolement? Van de jongeren die wij spraken, is 71% weleens door een hulpverlener geholpen om meer steun te krijgen uit hun netwerk. Veel van hen zijn daar blij mee. Hulpverleners vertellen ons ook over de momenten waarop het hen gelukt is om het isolement van kinderen te verkleinen:

- “Met een verslaafde jongen heb ik gekeken naar de mensen die hij vroeger in zijn leven toeliet. Zijn boksleraar was daarin heel belangrijk. Met hem probeer ik de stap te maken om deze man weer op te zoeken. Voor nu blijft het nog even bij appen.” - Therapeut
- “Een keer in het jaar organiseer ik een ‘systeemfeest’ voor de kinderen. Dat feest geeft ouders, broertjes, zusjes, opa’s en oma’s de gelegenheid om op een gezellige manier bij hun kind te komen en zo kunnen ze met lotgenoten in aanraking komen. Daaruit ontstaan bijzondere contacten en vriendschappen.” - Creatieve-activiteitenbegeleider
- “Jongeren helpen aan een krantenwijk.” - Coördinator
- “Wat ik veel doe, is het benoemen van de positieve zaken in een relatie. Benoemen waar de kracht en de liefde zit. Bewustmaken van hetgeen ze met elkaar hebben is vaak al zo mooi!” - Sr. groepsleider
- “Een tante die elke week helpt met de huiswerkplanning maken.” - Sociaal werker
- “Relatie met leerkracht verstevigen door deze te betrekken, zodat deze ook weet wat er in de thuissituatie speelt.” - Ouder- en kindadviseur
- “Meisje werd door ouders ‘kort’ gehouden: van en naar school en dan thuis helpen in de huishouding. Door ouders hulp te bieden (psychisch en praktisch), kreeg het meisje meer lucht. Samen zijn we toe gaan werken naar buitenschoolse activiteiten en ze neemt nu via stichting Leergeld deel aan een musicalgroepje.” - Gezinscoach
- “Een jongen van twaalf heeft veel nieuwe vriendjes gemaakt, waarbij wij als opvoeders eerst altijd meegespeeld hebben, nu kan hij alleen met zijn vriendjes spelen. De vriendjes zijn nog steeds altijd welkom bij ons. En dit jaar heeft hij zijn eerste kinderfeestje ooit gegeven.” - Professioneel opvoeder

AANBEVELINGEN VAN OUDERS EN JONGEREN

Wij hebben aan ouders en jongeren gevraagd wat zij zelf denken dat nodig is, om te voorkomen dat kinderen opgroeien in een sociaal isolement.

De jongeren uit ons onderzoek noemen verschillende dingen:

- Het is belangrijk om de zorgen en problemen die jongeren hebben, bespreekbaar te maken op school. Iedere thuissituatie is nu eenmaal anders.
- Leerkrachten moeten meer investeren in de groepsband en -sfeer in de klas. Zo ontstaat er meer verbinding tussen kinderen onderling en is het voor hen makkelijker om vrienden te maken. Ook is er voor leerkrachten de taak om te zorgen dat er niet gepest wordt en dat niemand wordt buitengesloten.
- Als kinderen (thuis) problemen hebben, moet eerder de juiste hulpverlening worden ingezet, zodat kinderen niet (verder) geïsoleerd raken.
- Mocht een kind uit huis geplaatst worden, dan moeten ze dicht bij huis blijven wonen en naar dezelfde school en sportclub kunnen gaan. Zodat ze hun bestaande sociale contacten kunnen behouden.
- De volwassenen om kinderen heen moeten beter signaleren als het niet goed met hen gaat. Als ze het gesprek aangaan moeten ze ook écht naar het kind luisteren.

Ook ouders hebben verschillende ideeën:

- Ze zouden graag zien dat de buitenwereld minder op hen neerkijkt, maar juist de helpende hand toereikt. Ouders willen hun verhaal kwijt, zonder dat ze zich hoeven te schamen voor hun problemen.
- Van belang is dat er meer acceptatie komt vanuit de maatschappij voor kinderen die ‘anders’ zijn vanwege een stoornis of beperking.
- Het is fijn om met andere gezinnen in contact te komen die zich in een soortgelijke situatie bevinden, zodat ze steun en herkenning bij elkaar kunnen vinden.

CONCLUSIE

Voor heel veel mensen is het sociaal isolement dat corona met zich meebrengt behoorlijk lastig. Maar wat als je altijd met deze situatie te maken hebt? In Nederland zijn er minstens 80.000 kinderen die niet alleen nu, maar altijd in sociaal isolement leven. Er zijn thuis veel zorgen en problemen en er is niemand om hen heen die ze steun kan geven. Een sociaal isolement brengt de ontwikkeling van een kind in gevaar. Ze hebben sneller negatieve gevoelens, hebben meer gedragsproblemen en zijn ook fysiek minder gezond. Ook is een sociaal isolement een risicofactor voor huiselijk geweld.

In dit onderzoek lees je de verhalen van kinderen die in het dagelijks leven onzichtbaar zijn. Veel van deze gezinnen hebben zelf een beperkt sociaal netwerk. Ouders kunnen meestal ook bij niemand terecht. Het gezin heeft het gevoel er alleen voor te staan. Kinderen vinden het lastig om contact te maken met andere kinderen en hebben nauwelijks vrienden. Na schooltijd gaan ze meestal alleen naar huis, bijna nooit komt er iemand spelen en ook bij kinderfeestjes worden ze overgeslagen. Niet alleen worden deze kinderen vaak buitengesloten, ze worden ook gepest. Het is schrikbarend om te lezen dat de helft van de jongeren in dit onderzoek benoemt dat ze vroeger gepest zijn, aangezien uit eerdere onderzoeken blijkt dat maar ongeveer een derde van de kinderen op de basisschool wordt gepest. Pesten komt bij geïsoleerde kinderen met problemen dus beduidend vaker voor. Bovendien hebben ze te maken met vooroordelen en stigma en ook door de leerkrachten en andere ouders worden ze vaak niet begrepen. Daarbij wisselen ontzettend veel van deze kinderen van school. Dit heeft eveneens een grote impact op hun leven.

Door deze omstandigheden voelen kinderen zich onbegrepen, anders en alleen. Dit kan ertoe leiden dat ze zich ook op latere leeftijd nog steeds alleen

voelen en het lastig vinden om contact te maken met anderen. Ze denken snel dat ze niet goed genoeg zijn. Ook vinden ze het lastig om mensen te vertrouwen en zijn ze angstig om zich eenzaam te voelen. Wanneer ze zich alleen voelen, trekken ze zich terug en vermijden ze zoveel mogelijk het contact met anderen. Ze bouwen een muur om zich heen.

Welke ervaringen hebben hulpverleners hiermee? Hulpverleners zijn het eens over het belang van een fijn netwerk. Maar ook zij zien dat veel van de kinderen waarmee ze werken onvoldoende positief contact hebben met familie en vrienden. Hulpverleners vinden het hun taak om het netwerk uit te bouwen en te verstevigen. Maar dit lukt tamelijk slecht.

De effecten van een sociaal isolement zijn enorm ingrijpend. Kinderen kunnen hier hun hele leven last van hebben. Daarom is het zo van belang dat deze kinderen zichtbaar worden. Iedereen rondom deze kinderen heeft daarin een oplossing in handen. **Gemeenten** hebben de taak om jeugdbeleid te voeren met aandacht voor inclusie en preventie. **Op school**, een plek waar kinderen veel tijd doorbrengen, is het belangrijk dat alle kinderen gezien worden. Leerkrachten kunnen een belangrijke signalerende en/of steunende functie vervullen. Zij moeten voldoende kennis en kunde in huis hebben om beter te zien wat alle kinderen nodig hebben én specifiek oog te hebben voor leerlingen met een kwetsbare thuissituatie. Tot slot moeten de **hulpverleners** om deze kinderen heen, helpen om het netwerk te verstevigen. Zij moeten hier ook de tijd en ruimte voor krijgen. Van belang is dat we (het verstevigen van) het netwerk van een kind niet meer als losstaand mogelijk behandeldoel zien, maar als bron die je kan inzetten om (bijna) elk behandeldoel te bereiken.

OVER HET VERGETEN KIND

Het Vergeten Kind zet zich in voor de 100.000 kinderen in Nederland die het moeilijk hebben, omdat er thuis veel problemen zijn. Ons doel is dat al deze kinderen zich gehoord en gezien voelen, op een veilige en stabiele plek wonen en zich positief kunnen ontwikkelen. Zodat ze hun eigen plek vinden in de maatschappij.

In 2019 en 2020 pleitte Het Vergeten Kind daarom voor meer continuïteit voor kinderen die met jeugd-

zorg te maken hebben: kinderen moeten te vaak doorverhuizen en zien te veel wisselende hulpverleners. In 2021 focussen we ons op de grootste bron van stabiliteit en vertrouwen in het leven van een kind: hun eigen sociale netwerk.

Tijdens de Week van Het Vergeten Kind roepen we iedereen op kwetsbare kinderen uit hun sociaal isolement te halen. Eén vriend, buurvrouw of tante die hen ziet, kan alle verschil maken.

COLOFON

Onderzoeksteam

Berdiën Jager, Ilvy van der Steen,
Romy van Doorn en Yfke van der Ploeg

Vormgeving

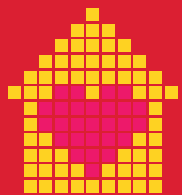
Gaby Dam

Stichting Het Vergeten Kind

Joseph Haydnlaan 2a, 3533 AE Utrecht

Met dank aan alle kinderen en ouders die ons welkom heetten en hun verhaal vertelden.

© Stichting Het Vergeten Kind, Utrecht, januari 2021.
Overname van teksten is toegestaan, mits stichting Het Vergeten Kind als bron wordt vermeld.

HET
VERGETEN
Kind